

Marrum door de eeuwen heen, deel 3

geschreven door Henk Hoekstra

Het was ook in 1830, dat er in Marrum een volkstelling werd gehouden, uiteraard in rubrieken verdeeld, zoals naam en voornaam, adres, godsdienst, beroep, gehuwd of niet, naam van de vrouw, kinderen en leeftijd. Wat opvalt is, dat agrariërs toen verre de overhand hadden, maar administratieve werkers waren er weinig. Bij de opgaven van toen bleek er echter wel variatie te zijn in beroepen.

Zo werden er als volgt genoemd: Landbouwer, gardenier, boereknecht, arbeider (bij een boer), dienstmeid, bakker, bakkersknecht, grofsmid, smidsknecht, schoenmaker en knecht, timmerman en knecht, schipper, potschipper, beurtschipper, turfschipper, turfdrager, turfmeter, slager, wagenmaker, fabrikteur, winkelier, linnenwever, baardscheerder, schoolmeester, belastinginnehmer, dokter, notaris en dominee. Andere werkzaamheden vielen dan weer onder bovengenoemde beroepen.

Marrum volgens de kadastrale kaart van 1832. Rood zijn woningen en boerderijen, blauw cichoreifabrieken, paars tuinen, felgroen boomgaarden, groen weiland en beige bouwland, Bron: hisgis.nl

Na de telling bleek, dat het aantal inwoners van Marrum 987 waren in 1830, verdeeld in 215 gezinnen, waarvan 158 gehuwde mannen en 157 gehuwde vrouwen, 21 weduwnaars en 48 weduwen. In Westernijkerk woonden nog 242 personen, verdeeld over 50 gezinnen. Het aantal kinderen en ongehuwde mannen en vrouwen wordt niet apart vermeld.

Veel namen uit die tijd komen nog steeds in onze dorpen voor, zoals Akkerman, Bouma, de Boer, Boersma, Fennema, Feenstra, Fortuin, de Groot, Halma, Hoekstra, Homsma, Hoogland, Olivier, Poelstra, .Schuiling, Terpstra, Visbeek, van Dijk, Dijkstra, Zoodsma. Maar andere namen zijn hier eigenlijk niet meer in omloop, zoals: Brinkman, Daan, Gros, Heep, Mellema en Westerhuis.

De medische begeleiding bij bevallingen, ziekte, kleuterzorg of ouderdom, stond niet op het peil van tegenwoordig, zodat de gemiddelde leeftijd lang niet zo hoog was als nu. Veel jonge kinderen haalden de vijf jaar niet of werden levenloos geboren. Armoede, slechte voeding en zwaar werk zullen daar zeker aan hebben bijgedragen. Je ging pas naar een dokter in uiterste noodzaak, ook tbc en andere ziekten vergden veel slachtoffers.

Ieder jaar op 12 Mei werd er vaak gewisseld van personeel. Het verhuizen kostte weinig tijd. Op twee boerenwagens was het hele huishouden wel te verplaatsen. 's Morgens molk je de koeien bij de 'oude' boer en 's avonds bij de 'nieuwe', zo simpel was dat. De meeste vaste arbeiders waren niet zo honkvast. Het volgende feit is mij eens door een veel oudere "wrotter" meegedeeld: (laten we hem maar Sybren noemen) deze was met twee wagens onderweg, waarop ook zijn vrouw en kinderen gezeten waren. Zijn vrouw, op de achterste wagen riep opeens naar voren: "Stop Sybren, de kachel valt eraf!" "Och", zei Sybren, "laat die maar liggen, we komen hier volgend jaar toch weer langs!"

De laatste helft der 19e eeuw werd vooral bekend door het ontstaan van veel organisaties op allerlei terrein. Zo voor en na de volgende eeuwwisseling veranderde er veel. De Friese Maatschappij van Landbouw, De Chr. Boeren- en Tuindersbond werden opgericht. Bonden van werkgevers en werknemers zagen het licht, soms ondanks veel tegenwerking en verzet. Maar de mensen werden mondiger dankzij meer onderwijs, waardoor ook vaak de tegenstellingen werden verscherpt. Politieke partijen werden opgericht, die elkaar dan weer met hand en tand bestreden. Ook op kerkelijk terrein werden vaak de puntjes op de I gezet. Begrippen als Het Reveil en de Doleantie gaven daar gestalte aan. Goed of niet, dat laten we hier in het midden, maar men had toen meer aandacht voor 'Wat scheidt ons' dan 'Wat bindt ons'. Dit typeerde toen de toekomstverwachting van de gemiddelde burger.

Maar ook muziek- en zangverenigingen kwamen van de grond, ieder op zijn eigen stek. Een reciteerclub, het Nut, een geitenfokvereniging, allerhande clubs, voor jong en oud, voor elk wat wils. Marrum was geen uitzondering op al deze activiteiten.

Marrum. Bij den uitslag van den in dezen winter alhier gehouden **schaakwedstrijd** traden als overwinnaars uit het strijdperk, de heeren R. Heeren, van Ternaard, als prijswinnaar, en S. Posthumus, van Marrum, en T. Terpstra, van Ferwerd, als premiewinnaars.

Bericht uit de Leeuwarder Courant van 14 februari 1889 over een schaakwedstrijd in Marrum

Aan de zee kant van Marrum hadden praktisch alle boeren een gemengd bedrijf, dus landbouw en veeteelt. Op de Mieden was het alleen veeteelt. De bereiding van boter en kaas vond op iedere boerderij plaats.

Maar evenals op andere plaatsen werd naar behoefte ook in Marrum een Coöperatieve Zuivelfabriek gebouwd, waar in 1891 mee werd begonnen. En wel op Kopkewier voor een bedrag van 14.860 gulden! Het ledental en de belangstelling breidde zich snel uit en na enkele jaren moest er al weer worden bijgebouwd. De melkfabriek heeft jaren aaneen een functionele plaats gehad in Marrum en aan talloze personen werk verschaft. De fabriek bracht haar eigen sfeer in onze samenleving. De melkrijders, de rinkelende bussen, wat in het hele dorp te horen was en voor de oorlog de stoomfluit, die 's middags om zes uur de tijd aangaf. Helaas was het ondanks enkele fusies en kunstgrepen ook hier: blinken en verzinken. De 'fabriek' is nu al weer jaren dicht, maar velen zullen er met een zekere weemoed aan terugdenken, vooral zij die er zo nauw bij betrokken waren.

De zuivelfabriek (bron: Ferwerderadeel in oude ansichten deel 2)

Vóór de auto en de fiets was het vervoer van mensen en goederen nog vrij primitief in onze ogen van nu. Zoals gezegd, waren slechts enkele wegen verhard. Nu waren boerenwagens er al lang, maar om wat voor de dag te komen, zag je ook wel koetsen, tilbury's en sjezen op de weg, al was dat niet altijd een onverdeeld genoegen en voelde het soms als een schommelstoel op wielen met die slechte wegen. Maar iedereen "bij wie het geld niet op de rug groeide" moest gewoon lopen.

Bovendien kwamen er misoogsten voor, met ziekte in de gewassen en mond- en klauwzeer onder het vee. Kortom, het zag er in die tijd niet zo rooskleurig uit, zowel voor de middenstand, als ook op agrarisch gebied. De producten brachten te weinig op, zodat er ook weinig te besteden was. En de kinderen werden zo snel mogelijk van school gehaald om mee te verdienen of om thuis mee te werken op het bedrijf. Maar de teelt van gewassen, waarvan de afzet gunstig bleek, bleef natuurlijk belangrijk.

Zo is hier de teelt van cichorei zo'n 125 jaar kennelijk zeer lonend geweest. Tussen ongeveer 1800 en 1925 werd dit gewas hier verbouwd, gemalen, gebrand en gedroogd. In 1840 telde Marrum zo'n 19 cichorei-fabriekjes en het moeten er later zelfs nog meer zijn geweest. De plant *Cichorium Intybus* stamt uit de familie van de witlof. Na de totale bewerking had het nagenoeg de smaak van koffie en werd het verpakt in rollen, zoals bijv. leverworst. In crisis- en oorlogsjaren werd het wel gebruikt als vervanger van echte koffie of als aanvulling daarvan.

Zo schuifelde men haast ongemerkt de 20e eeuw in. Het leek meteen goed te beginnen. De Noord Friesche Lokaalspoorweg legde een lijntje aan vanaf Leeuwarden via Stiens, Ferwert en Dokkum naar Metslawier, dat was in 1901. Later werd er een afsplitsing gemaakt vanaf Stiens via Tzummarum naar Harlingen en van Metslawier naar Anjum. Een gunstige ontwikkeling. In ieder dorp onderweg verrees een stationsgebouw, compleet met stationschef in uniform en 'spiegelei' bewapend. Het lijntje langs onze dorpen kreeg later de troetelnaam 'Het Dokkumer Lokaaltsje' en werd zelfs in een toepasselijk lied bezongen.

Het station in Marrum met het Dokkumer Lokaaltsje (bron: Fries Fotoarchief)

Ook zag je toen al af en toe een automobiel door het dorp 'scheuren' met zo'n 25 km. per uur! Een bezienswaardigheid van het eerste uur. Soms zag je iemand op een fiets, daar liep het hele schoolplein voor leeg. Op onderwijsgebied veranderde ook steeds meer. Naast openbare scholen verzezen er Bijzondere scholen, zoals Katholieke en Christelijke scholen in allerlei variaties. Dat gold ook voor middelbaar en hoger onderwijs. Er werden strakke scheidlijnen getrokken, want iedere professie wilde zo mogelijk zijn eigen school. De 'verzuiling' vierde hoogtij, daar moest je niet aan tornen. Nauwlettend werd toegezien, of iedereen wel "in zijn eigen tuintje bleef wieden."

Gereformeerde school omstreeks 1930 (bron: Fries Fotoarchief)